

Bacheloroppgave i lingvistik (LING 3090)

Omakøy: fra universaler til grammatisk system

Kandidatnummer 5282

Våren 2014

OMAKOY: FRA UNIVERSALER TIL GRAMMATISK SYSTEM

1.1 INNLEDNING OG RAMMEVERK¹

Dette bacheloremnet har blitt brukt til å utforme deler av grammatikken til et fiktivt språk, omakoy, som skal brukes i en musikkforestilling februar 2015. Mitt utgangspunkt var et stykke komponisten hadde skrevet med omtrent ti setninger på et fiktivt språk. Videre var det et krav at noen setninger måtte ha et bestemt antall stavelser og i noen tilfeller enderim. Selv har jeg satt som forutsetning at de grammatiske systemene i omakoy ikke skal bryte med lingvistiske universaler, og dermed være et mulig språk typologisk sett. Med den nåværende grammatikken er det mulig å lage enkle setninger, selv om veldig mange momenter fortsatt mangler. I denne oppgaven skal jeg etter å ha forklart metoden som ligger bak, presentere det som er utarbeidet av omakoys fonologi og grammatikk. Her forekommer en del termer som ikke kommenteres og utdypes før i siste del, hvor jeg forklarer hvorfor omakoy er et typologisk mulig språk, og diskuterer og problematiserer begreper der dette er interessant.

1.2 Teori og metode

For å sikre et sannsynlig språk tok jeg først utgangspunkt i Bernard Comries *Language universals and linguistic typology*, hvor flere av Joseph Greenbergs lingvistiske universaler presenteres. Jeg fant fort ut at svært få av universalene er absolutte, som vil si universaler som ikke har unntak. De står i motsetning til tendenser, som har unntak, men som likevel sier noe om hva som er mest utbredt blant verdens språk. Både absolutte universaler og tendenser er enten implikasjonelle eller ikke-implikasjonelle (non-implicational). Sistnevnte gjelder alle språk og avhenger ikke av en bestemt egenskap i språket. Et eksempel fra Comrie er «alle språk har orale vokaler». De implikasjonelle forteller derimot at et språk som har egenskap x, også har egenskap y, som for eksempel at språk med refleksivpronomen for 1. og 2. person, også har det for 3. person (1989, s.17-19). De fleste av universalene er tendenser og/eller implikasjonelle. Tendensene kan jeg velge å overse, og ofte fanges ikke omakoy opp av de implikasjonelle. Derfor har jeg nesten utelukkende tatt utgangspunkt i faktiske språk, som per definisjon ikke bryter med lingvistiske universaler. Omakoy skal ikke uttrykke grammatiske kategorier eller trekk som ingen andre språk gjør, heller ikke bruke morfologiske eller syntaktiske ressurser som ikke brukes i noen andre språk. Referansespråkene oppgis i kap. 4.

2 FONOLOGI I OMAKOY: foneminventar og fonotaks

¹ Etter avtale med veileder skal oppgaven være på 10 sider ekskludert tabeller og eksempler

<i>Konsonanter</i>	Bilabial	Labiodental	Alveolar	Postalveolar	Dorsal	Glottal
Plosiv	b		t d		k	
Nasal	m		n			
Trill			r			
Frikativ		f	s	ʃ	x	h
Approksimant	w				j	
Lateral approksimant			l			
<i>Vokaler</i>						
Fremre, trang, urundet	Fremre, midtre, urundet	Bakre, åpen, urundet		Bakre, midtre, rundet		Bakre, trang, rundet
i	e	a		o		u

Plosivene i omakoy er uaspirerte. Alle fonemene skrives ortografisk med tilsvarende IPA-symbol, unntatt /j/ som ortografisk skrives y, og /ʃ/ som skrives sh. Stavelsesstrukturen i omakoy er (C)CV(C)(C). I opptakt er kun konsonantgruppene FR (*frati* – tilhøre), KR (*krey* – omgi), og plosiv + /w/ (*kweldom* – synge) tillatt. Den eneste muligheten for å ha to konsonanter i koda, er XL (*loxl* – svelle) eller /j/ foran plosiv (se diskusjon i 4.1.2). På tvers av stavelses- og morfemgrenser kan andre konsonanter komme etter hverandre (*fran-te* – tilbe.INV), det samme kan to vokaler (*xo-an* – ører). Kjernen består av bare én vokal².

3 OMAKOYS GRAMMATIKK

3.1 Verbsystemet

Omakoy anvender mer syntetiske (altså morfologiske) enn analytiske løsninger for å uttrykke grammatiske kategorier, men det er ikke et polysyntetisk språk (Comrie, 1976, s.87). En setning må normalt bestå av både verb og nomenfrase(r). Det er enkelt å segmentere affikser og røtter fra hverandre, og det er dermed et agglutinerende språk (Dixon, 2010a, s.226). Omakoy har ingen infinitte verbformer, alle verb har informasjon om aspekt og modus³.

² *Kwiel* (prise havgud) er en sammentrekning av *kwel hi el* 'musisere for Gud' og er derfor et unntak

³ Uavhengig orden, realis og imperfektiv har ingen morfologisk markering og vil ikke vises i glossingen

3.1.1 Hvem gjør hva mot hvem?

For å tolke en setning i omakoy er det avgjørende å kjenne til språkets topikalitets- og animathetshierarki. Dette er en rangering av hvem som oppfattes som den mest naturlige agens eller det mest forventede energiavløpet for handlingen som uttrykkes av verbet, og det ser i omakoy slik ut: *gud > 2 > 1 > 3proksimat > 3obviat*. I en setning med to argumenter vil det være den som befinner seg høyest i hierarkiet som gjør noe med den andre, med mindre noe annet er indikert. Handlingen kan snus ved å markere verbet med et inverssuffiks, *-te*. Da har den uttrykte handlingen motsatt energiflyt i forhold til animathetshierarkiet⁴.

<i>Xo</i>	<i>kut</i>	<i>num</i>		<i>Xo-te</i>	<i>kut</i>	<i>num</i>
Høre	1MIN	2MIN		Høre-INV	1MIN	2MIN
'Du hører meg'				'Jeg hører deg'		

Der begge argument er 3.person (men altså ikke gud), må et av dem markeres med obviatprefikset, *ha-*, som indikerer at dette argumentet har lavere grad av topikalitet.

<i>Leyna ha-makad</i>	<i>yax</i>		<i>Leyna ha-makad</i>	<i>yax-te</i>
Jente	OBV-kvinne	kysse	Jente	OBV-kvinne kysse-INV
'Jenta kysser kvinnen'			'Kvinnen kysser jenta'	

3.1.2 Orden

Det fins to ordener i omakoy, konjunkt og uavhengig. Orden formidler verbets syntaktiske nivå, dvs. om det er underordnet eller ikke. Hoved verbet i en setning tilhører uavhengig orden, som ikke markeres morfologisk, og kan forekomme i alle modi. Underordnede verb forekommer i konjunkt orden, som markeres med prefikset *she-*, og har aldri imperativ modus.

<i>Koh</i>	<i>xo</i>	<i>sio-n</i>	<i>she-tirut</i>
1AUG	høre	hav-PL	KNJ-bruse
'Vi hører at havet bruser'			

3.1.3 Tempus og aspekt

I omakoy er ikke tempus en grammatisk kategori. Den uttrykte situasjonens plassering i tid må skje ved hjelp av tidsuttrykk som *nå*, *i dag*, *i fjor* etc. Omakoys grammatiske kategori aspekt har to trekk, perfektiv og imperfektiv, og et verb markeres morfologisk kun for

⁴ Ordstillingen i eksemplene kunne vært annerledes, og alle rekkefølger er mulige på omakoy. Der den relative ordstillingen er fast, blir dette nevnt.

perfektivt aspekt. I mangel på tempus indikerer imperfektivt aspekt normalt nåtid, perfektivt aspekt fortid og irrealis uten annen kontekst framtid. Sammen med et tidsuttrykk kan også en imperfektiv form formidle fortid, og betydningen vil da bli noe sånt som norsk *drev og...*

<i>Ea-n</i>	<i>kad</i>	<i>bek</i>	<i>Ea-n</i>	<i>kad</i>	<i>bek</i>	<i>[i går]</i> ⁵
Øye\CNS-PL	mann	skinne	Øye\CNS-PL	mann	skinne	
'Mannens øyne skinner'			'Mannens øyne skinte og skinte i går'			

Perfektivt aspekt i omakoy markeres med et (delvis) reduplikasjonsinfiks⁶, nærmere bestemt reduplikasjon av første stavelse uten koda (CV). Dersom første stavelse har en konsonantgruppe, vil kun konsonanten nærmest vokalen redupliseres, altså C₂V av C₁C₂V. Infikset plasseres så bak vokalen i første stavelse. Eksempler er *num didim* (du svømte) av *dim* (svømmer), *makad kweweldim* (kvinnen danset) av *kweldim* (danser).

3.1.4 Modus

Omakoy har et hovedskille mellom realis/irrealis, som indikeres ved hjelp av to verbklasser. Klasse 1 har en fremre vokal bakerst i rota, mens klasse 2 har en ikke-fremre vokal. I irrealis bytter verbet vokalklasse, slik at siste rotvokal endres til /o/ for klasse 1 og /e/ for klasse 2. Irrealis omfatter setninger som dreier seg om imperativ, framtid eller andre predikater som er underordnet et uttrykk for ønske. En selvstendig irrealis-setning indikerer fremtid.

<i>Keho kweldem</i>	<i>Kut ra-fe</i>	<i>neri she-kweldom</i>
Fugl syng\IRR	1MIN ville-se	2AUG KNJ-danse\IRR
'Fuglen kommer til å syng'	'Jeg vil se at dere danser: jeg vil at dere skal danse'	

Imperativ brukes for å gi ordre til 2, som oppfattes som agens for den uttrykte handlingen. Imperativ har et nøytralt og et høflig sett. Det nøytrale settet tar utgangspunkt i irrealis-formen, hvorfra en eventuell stammefinal konsonant faller bort: *Xe!* (< *xo* – hør) *Sho!* (< *shel* – gi). Alle verbformer hvis stamme ender på vokal er lik i nøytral imperativ og uavhengige irrealissetninger. Det som avgjør om et verb oppfattes som det ene eller det andre er fraværet eller tilstedeværelsen av et nomen som uttrykker agens, sammenlign *Do!* (svøm) og *Makad do* (kvinnen kommer til å svømme). Høflig imperativ markeres med suffikset *-sh* lagt til nøytral imperativ. *Fosh!* 'se (høflig)' *Xesh!* 'hør' (høflig)

⁵ Det gjenstår enda å finne ut om tid uttrykkes av adverb eller på en annen måte

⁶ Dersom ordet bare består av CV, ser affikset ut som et suffiks, som i *fefe* (så). I disse tilfellene glosses affikset som reduplikasjon (~), mens det glosses med <> der det helt tydelig er et infiks

Når en setning i irrealis underordnes en setning i realis uten noe preverb som uttrykker modalitet, uttrykker irrealissetningen betingelser (*hvis...*) eller fremtid (*når...*).

Befu kweldim kwelo-n she-kweldem
 Gutt danse musiker-PL KNJ-synge\IRR
 ‘Gutten danser hvis/når musikerne synger’

3.1.5 Preverb

Preverb er uforanderlige partikler som kan settes foran verbet for å modifisere dets betydning. De kan ikke forekomme alene uten et verb. Preverbene varierer veldig i betydning, og kan blant annet indikere retning, modalitet eller hvorvidt en handling begynner eller slutter.

Kad-en ra-kwiel Leyna taho-dim
 Mann-PL ville-prise.havgud Jente retn.taler-svømme
 ‘Mennene vil prise havguden’ ‘Jenta kommer’

Preverb har alltid samme agens som hoved verbet, derfor får vi løsninger som den vi så i 3.1.4 for *jeg vil at dere skal danse*.

3.2 Substantiv

Flertall dannes med suffikset *-(e)n*, hvor e-en faller bort bak vokal. Substantiv deles ikke inn i ulike genus og har ikke markering for bestemthet.

3.2.1 Nominalisering og relativsetninger

I omakoy dannes mange substantiv fra verb ved at et av to nominaliseringssuffiks legges til verbrotta. *-a* har relativt abstrakt betydning, eksempler er *keha* (himmel) fra *keh* (å sveve) og *beka* (glans) fra *bek* (å skinne, glinse). *-o* har individualiserende betydning, og kan ofte oversettes med ‘den som’. Dette har gitt navn til ting som blir karakterisert av det som uttrykkes i verbet: *beko* (perle, eg. ‘den som skinner’) av *bek* (å skinne, glinse). Med *-o* dannes også relativsetninger. Da kommer relativsetningens verb med nominaliseringssuffiks sammen med eventuelle utfyllinger bak substantivet den modifiserer.

Kad fe~fe-o kut kwe<we>ldim
 Mann se~PFV-NMLZ 1MIN <PFV>danse
 ‘Mannen jeg så, danset’ (Betydningen følger av animathetshierarkiet: 1 > 3)

3.2.2 Casus constructus

I omakoy kan substantivet forekomme i en fonologisk redusert form kalt *casus constructus*. I possessivkonstruksjonen har possessum denne formen, som innebærer at første konsonant i substantivet faller bort. Ettersom nesten alle substantiv i omakoy begynner med konsonant kjenner man raskt igjen possessivkonstruksjonen. Rekkefølgen i possessivkonstruksjonen er possessum + possessor, og sistnevnte har ingen morfologisk markering. Eksempler:

- *Doma* > *oma* (*språket til*): *oma koydon*⁷ 'havfolkets språk'
- *Beko* > *eko* (*perlen til*): *eko makad* 'kvinnens perle'

3.3 Personlige pronomen

Person	Minimal	Augmented
2	<i>Num</i> (du)	<i>Neri</i> (dere)
2+1	<i>Ney</i> (vi: du og jeg)	<i>Nex</i> (vi: du og jeg og flere)
1	<i>Kut</i> (jeg)	<i>Koh</i> (vi, men ikke du)

Omakoy har ikke pronomen for 3, her brukes nomenfraser. Pronomensystemet er et *minimal/augmented-system*. Det betyr at antall personer ikke er det samme for alle pronomen i minimal-kategorien. *Augmented* betyr at en eller flere 3 legges til gruppen av personer som inngår i minimal-systemet. I forhold til norsk er det *vi* som skiller seg ut ved å være mye mer spesifikt i omakoy. Setningen *vi synger* kan oversettes på tre måter til omakoy:

Ney kweldom: du og jeg synger

Nex kweldom: vi (inkludert du) synger

Koh kweldom: vi (men ikke du) synger

3.4 Preposisjoner

Preposisjoner kommer like foran sin utfylling. Noen preposisjoner er *ta* (til), *ki* (over), *reku* (ved siden av) og *hi* (for). *Beko koyd reku keho* 'perlen befinner seg ved siden av fuglen'

4 REFERANSESPRÅK OG DISKUSJON

4.1.1 Foneminventar: omfang og «hull»

Med sine 15 konsonanter har omakoy relativt få konsonanter; et foneminventars gjennomsnitt ligger på rundt 22, og alt fra 6 til 122 forekommer (Maddieson, 2013a). Omakoy har det vanligste vokalantallet, nemlig fem. I tillegg til de vokalene som er vanligst når et språk bare har tre vokaler, /i/, /u/ og /a/, har omakoy de midtre vokalene /e/ og /o/ (Maddieson 2013b).

⁷ Omakoy, språkets navn, er en sammentrekning av *oma koydon*

Omakoy har som flere språk bare ustemte frikativer, mens stemthetskontrast forekommer blant plosiver (Maddieson, 2013c). Mer uvanlig er det at både /p/ og /g/ mangler. Riktignok mangler et språk med et «ufullstendig» sett ustemte plosiver⁸ mest sannsynlig /p/, ikke /t/ eller /k/. Likedan har /g/ størst sannsynlighet for å mangle av de stemte plosivene, noe som har en aerodynamisk forklaring. Likt trykk over og under larynx hindrer stemmebåndsvibrasjon. Jo større rommet i munnhulen er, jo lengre tid vil det ta før trykket får samme nivå. Ved produksjonen av /b/ er rommet i munnhulen størst mulig, og det er lettere å opprettholde stemthet. /g/ kan derimot lettere forveksles med /k/, og over tid kan de falle sammen. Hvorfor /p/ mangler er vanskeligere å forklare. Misoppfattelse grunnet svakere lufteksplosjon har blitt foreslått, men lukket for bilabiale plosiver holdes ofte lenger enn for andre plosiver, slik at trykket i munnhulen er ganske likt ved åpning for alle plosiver. Interessant er det at språk hvor en «forventet» /p/ ikke forekommer nærmest er inndelt i grupper med en hovedgruppe i Afrika nord for ekvator, bestående av språk fra alle de tre største språkfamiliene i dette området. Omakoy havner i gruppe med noen få andre språk utenfor dette geografiske området som likevel utviser samme mønster (Maddieson 2013d).

4.1.2 Foneminventar/fonotaks: diftonger eller sekvenser

Et spørsmål er hvorvidt vi finner diftonger eller vokal og halvokal i ord som *koy* (befinne seg), *loy* (lyse) eller *krey* (omgi). Sekvensen befinner seg i koda, en typisk konsontplass. I ord som *loya* (lys) som er avledet fra *loy* har y-en helt tydelig konsonantkvalitet. I følge Ladefoged og Maddieson (1996, s.323) er forskjellen mellom /j/ og /i/ at /j/ har en sterkere innsnevring i munnhulen. Dette har jeg ingen mulighet til å få sjekket, men på grunn av stavelsesstrukturen velger jeg å analysere y som halvokalen /j/.

4.2.1.1 Hvem gjør hva med hvem: topikalitet og animathet

La meg utdype topikalitets- og animathetsbegrepet. Lingvistisk sett er et argument topic dersom «det er koreferensielt med et argument i foregående eller etterfølgende setning» (Dixon, 2010a, s.171, min oversettelse). I et topikalitetshierarki finner vi en rangering av hvor typisk det er for de ulike argumentene å være mer fremtredende i en samtale. Lingvistisk animathet betegner evne til å handle eller igangsette hendelser med overlegg og hvordan dette kommer til uttrykk i språket (Kittilä, Västi, Ylikoski, 2011, s. 5-6). Animathet virker inn på grammatikken i mange språk. Norsk (bokmål) har ulike pronomen for mennesker og dyr: *han/hun* mot *det/den*. I omakoy kommer 2 høyere i hierarkiet enn 1.person. Dette ser vi av at

⁸ Disse språkene som omtales her mangler kun én eller to (ikke fra samme artikulasjonssted) av p, b, t, d, k, g

konstruksjoner hvor 1 er agens og 2 er patiens har mer morfologisk markering enn når situasjonen er motsatt. I cree ser vi samme mønsteret: (Okimāsis, 2004, s.111-112)

<i>Ki-wīcih-in</i>	<i>Ki-wīcih-it-in</i>
2-hjelpe-1	2-hjelpe-INV-1
‘Du hjelper meg’	‘Jeg hjelper deg’

I følge Comrie (1989, s. 128) er den mest naturlige formen for transitive setninger en agens som har høyere grad av animathet og bestemthet enn patiens, og setningskonstruksjoner er ofte mer markert når dette ikke er tilfelle. Hvordan animathetshierarkiet ser ut kan variere fra språk til språk, både rekkefølgen og antall inndelinger. F.eks. kan 1 komme før 2. De spesielle verbformene som indikerer at handlingen går fra en mindre til en mer animat enhet, er mest kjent i algonkinske språk, som cree tilhører. Det mest vanlige blant verdens språk er derimot å markere en uvanlig kombinasjon av agens og patiens på NP-ene (Comrie, 1989, s.129).

4.2.1.2 Hvem gjør hva med hvem: obviat-trekket

Obviat har først og fremst blitt brukt i beskrivelsen av algonkinske språk, og det er en måte å skille mellom flere 3 på. 3obviat, som markeres med suffiks, står i motsetning til 3proksimat. I følge Mithun (1999, s. 76) er 3proksimat ofte den som innehar perspektivet man tar utgangspunkt i for hendelsen, hovedpersonen i en historie eller den taleren har mest sympati med. Mennesker foretrekkes ofte foran dyr, og dyr igjen foran ting. Fordelingen med proksimat og obviat må i alle algonkinske språk holdes konstant gjennom setningen, mens det varierer mellom språk og mellom dialekter om det også må være konstant gjennom hele narrativen. Hvis det bare er begrenset til setningen, taler det for en syntaktisk ressurs på setningsnivå, hvor subjektet i hovedsetning alltid vil være proksimat, og hvor det derfor er umulig å ha en setning uten proksimat der flere 3 forekommer. I motsatt fall vil det være samme proksimat-argument over lengre sekvenser, og det vil kunne forekomme setninger med bare obviat argument (Mithun, 1999, s.77). I omakoy er distinksjonen mellom flere 3 først og fremst et verktøy som anvendes på setningsnivå, og referenten for proksimat kan variere relativt ofte innenfor en fortelling. Derfor vil proksimatargumentet ofte forekomme som subjekt i den norske oversettelsen:

<i>Kad ha-makad fe~fe</i>	<i>Kad ha-makad fe~fe-te</i>
Mann OBV-kvinne se~PFV	Mann OBV-kvinne se~PFV-INV
‘Mannen så kvinnen’	‘Mannen ble sett av kvinnen’

4.2.2.1 Tempus og aspekt: aspekt som tidsmarkør

Aspekt sier noe om måten de interne, temporale bestanddelene i en situasjon eller tilstand ses på av taleren. Dikotomien perfektiv/imperfektiv betyr henholdsvis at en situasjon presenteres som en helhet, uten fokus på den interne strukturen, og at en situasjon ses innenfra, slik at det refereres til et punkt internt i situasjonen. Antakeligvis kan alle språk leksikalisere tidsreferanse, f.eks. med adverb, selv der ikke tempus er en obligatorisk grammatisk kategori (Comrie, 1976, s.3-6). Det er flere vestafrikanske språk som ikke uttrykker tempus, blant annet yoruba og fulfulde (Comrie, 1976, s.82-83; Theil, 2008b, s. 202). I slike språk er det typisk at aspekt formidler tidsperspektiv, akkurat som i omakoy. I nåtiden ser vi situasjonen innenfra, mens fortid innebærer avsluttede handlinger som kan ses på i sin helhet. Kun sammen med en eksplisitt tidsmarkør kan imperfektive former forstås som fortid.

4.2.2.2 Imperfektivt og perfektivt aspekt: reduplikasjon og markerthet

I SENĆOFEN⁹, et utrydningstruet språk i British Columbia, brukes blant annet reduplikasjon av første stavelse i verbets perfektive form til å lage imperfektiv i en av bøyningssklassene. Et eksempel er *tálnax^w* (lære.det.PFV) mot *tátálnax^w* (lære.det.IPFV) (Turner og Urbanczyk, 2013, s.17). Omakoy bruker denne strategi for å uttrykke perfektivt aspekt helt systematisk.

I omakoy er de imperfektive formene minst morfologisk markerte og derfor utgangspunkt for å danne perfektive former. Noe lignende finnes i slaviske språk, som i utgangspunktet bare hadde perfektiv/imperfektiv-distinksjon mellom i fortidsformene. Etter hvert som preposisjoner og adverb ble brukt for å formidle perfektiv betydning i andre tempuser, fikk den umarkerte verbformen imperfektiv betydning, som vi ser i russisk *pisat'* (skrive.IPFV) og *na-pisat'* (skrive.PFV). I motsetning til omakoy har mange av prefiksene i de slaviske språkene mer enn bare aspektuell betydning. I noen tilfeller har det derfor utviklet seg imperfektive ekvivalenter til de perfektive verbene gjennom suffigering, noe vi ser i russisk *ot-rez-yv-at'* (kutte.av.IPFV) mot *ot-rez-at'* (kutte.av.PFV). Generelt er ikke et aspekt mer morfologisk markert enn det andre, det varierer fra verb til verb (Comrie, 1976, 88-90).

4.2.3.1 Orden og modus: når disse kategoriene møtes i konjunktiv

Noen av de grammatiske kategoriene jeg har omtalt i omakoy kalles i andre grammatikker konjunktiv, en vid etikett som brukes ulikt om ulike språk. Grovt sett varierer konjunktiv fra å formidle utelukkende syntaktisk informasjon til semantisk informasjon om et predikats forhold til virkeligheten. For somali brukes termen konjunktiv til å markere underordnede

⁹ Engelsk saanich, del av den sentralsalishe språkfamilien

setninger: *Lacágtá way kéenaysaa* (hun tar med pengene) versus *ínay lacágtá kéenaysó* (at hun tar med pengene) (Saeed, 2009, s. 142). I omakoy har jeg valgt å kalle samme fenomen konjunkt orden, etter inspirasjon fra Rolf Theils undervisning om cree og fulfulde (2008a, s.19). Kun syntaktisk underordning kommuniseres med prefikset *she-* i omakoy, og det virker mer fornuftig å bruke en term som ikke har betydninger knyttet til modus. Konjunkt orden i cree brukes blant annet for å underordne verb (Okimāsis, 2004, s. 144).

I andre enden ligger språk som spansk, hvor konjunktiv har et vidt bruksområde. Som oftest er konjunktiv brukt i underordnede setninger, men alltid i kombinasjon med irrealis-informasjon som fremtid, imperativ eller ønsker, som vi finner igjen i omakoy.

Quiér-o *que* *habl-es* *con mi* *jefe.*
 Ville-IND.PRS.1SG at snakke-KNJV.PRS.2SG med min sjef
 ‘Jeg vil at du skal snakke med sjefen min’

En annen likhet ligger i kondisjonalisettninger. I begge språk har verbet i hovedsetningen indikativ modus, selv om hendelsen som formidles ikke har funnet sted. Modusen indikerer at handlingen nødvendigvis vil finne sted dersom handlingen i den underordnede setningen realiseres. Til tross for store likheter med konjunktiv i spansk velger jeg likevel å beholde irrealis-termen fordi den bedre forklarer hvorfor og hvordan den brukes. Systemet med verbklasser som indikerer modus, er hentet fra konjunktiv i spansk (*hables* fra *hablar*) (Ruiz Rufino, 2010).

4.2.3.2 Modus: Realis/irrealis og imperativ - referansespråk

Forholdet en hendelse har til virkeligheten må kodes grammatisk i omakoy. I grove trekk betyr det at situasjoner som har funnet sted eller skjer nå, kodes med realis, mens det som ikke har funnet sted, kodes med irrealis-former. Dette systemet kan vi finne igjen i aymara, et aymaransk språk som snakkes i hovedsakelig Peru og Bolivia (Hardman, 2001, s.4-7):

REALIS

Personlig kunnskap

- **Ikke-futurum (nåtid + veldig nær fortid)**
- **Nær fortid**

Ikke-personlig kunnskap

- **Fjern fortid**
- **Inferensiell (inferential)**
- **Ikke-involvert (non-involver)**

IRREALIS

- **Futurum**
- **Imperativ**
- **Desiderativ**

Inndeling ovenfor viser hva de ulike verbsuffiksene uttrykker av tempus, evidensialitet og modus, med et hovedskille mellom realis og irrealis etter hvilke hendelser som er realiserte¹⁰.

Høflig imperativ har jeg hentet fra hindi. Suffikset *-iē* legges der til verbstammen for å indikere høflig imperativ, mens *-ō* brukes for nøytral 2PL og ingen markering forekommer for nøytral 2SG. Sammenlign *āiē* (kom, er du snill) og *āō* (kom!) (Shukla, 2001, s.249).

4.2.4 Preverb eller bare prefiks

Preverb har jeg hentet fra cree, hvor preverb en svært sammensatt klasse betydningsmessig, alt fra *nōhtē-* (ville), *pisci-* (gjøre noe ved et uhell) til *nitawi-* (gå for å) (Okimāsis, 2004, s. 17). For å understreke at de har leksikalsk betydning, kalles ikke partiklene prefikser, men terminologien kunne vært annerledes. Robert Dixon skriver om panare, et karibisk språk, som i følge ham uttrykker evne og ønske, som cree, med suffiks (2012, s.29). Preverb kan ikke skilles fra affikser, men det kan brukes som en språkspesifikk term for verbprefiks med rikt betydningspekter. Jeg velger å bruke begrepet preverb for omakoy for denne gruppen prefiks.

Som vi så i 3.1.4 må omakoy ty til litt andre løsninger enn f.eks. norsk når taleren vil at noen andre skal gjøre noe. Preverbet og hovedverbet fungerer sammen som ett verb og må derfor ha en og samme agens. Dette samsvarer med andre språk som uttrykker ønske eller intensjon gjennom morfologiske prosesser. Slike språk kan ikke øke verbets valens, og følgelig heller ikke ha ulik agens for hovedverb og underordnet verb (Dixon, 2012, s.27).

Jeg har ikke funnet referansespråk som har *måtte* eller *kunne* som preverb, som i følge Dixon (2012, s.26) er blant de vanligste modalitetene. I tillegg ses også ønske eller intensjon på som typer modalitet i språk der dette uttrykkes gjennom morfologiske prosesser. Dette gjelder omakoy. Når omakoy bruker preverb som en ressurs til å uttrykke en form for modalitet (*ville*), bør denne ressursen også kunne brukes for å uttrykke andre modaliteter.

4.3.1.1 Nominalisering og relativsetninger: referansespråk

Garo, et språk i India og Bangladesh, har et nominaliseringssuffiks som har abstrakt betydning, og et som er individualiserende (*gipa*) og brukes til å lage relativsetninger. Da tas verbets argumenter med i den nominaliserte konstruksjonen (Burling, 2003, s.132-135)

pi'sa-ming *a'ti-cha* *re'ang-gipa* *mande*

¹⁰ Denne tabellen er hentet fra en oppgave jeg skrev om Aymara høsten 2012 i emnet LING2107. Tabellen laget jeg ut fra Hardmans grammatikk om aymara, men han beskriver inndelingen på en litt annen måte

child-with market-LOK go-NMLZ person

'the man who went to the market with the child'.

Både i omakoy og garo kan vi kalle de underordnede setningene *relativsetninger*, selv om de ikke inneholder prototypiske verb. De har setningsstruktur med mulige verbkomplementer, men at vi ikke lenger har et fullverdig verb i relativsetninger i omakoy, kan vi se av at verbrotta ikke markeres med konjunkt orden. Disse nominaliserte verbene kan sammenlignes med infinitiv og partisipp i f.eks. norsk, som både har verbale og substantiviske egenskaper.

Befu ya<ya>x-te-o *ha-leyna* *fran keha*
 Gutt <PFV>kysse-INV-NMLZ OBV-jente tilbe himmel
 'Gutten som jenta kysset, tilber himmelen'

4.3.1.2 Relativsetninger: om typologiske tendenser og subjektbegrepet

I omakoy må argumentet som relativsetningen står til være agens eller patiens i relativsetningen. Dette samsvarer i stor grad med en universell tendens som peker på følgende relativiseringshierarki ut fra rolle i relativsetningen: *subjekt > direkte objekt > ikke-direkte objekter > possessor*, ettersom subjekt og direkte objekt typisk samsvarer med henholdsvis agens og patiens (Comrie, 1989, s.154-156). Hvorfor bruker jeg ikke subjekt når jeg omtaler omakoy? I følge Dixon (2010a, s.76-77) passer subjektbegrepet i språk hvor det eneste argumentet i intransitive setninger (S) behandles likt som agens i transitive setninger (A). Vi kan se om S' og A har lik plassering i setningen i forhold til verbet, om de mottar lik morfologisk markering eller om de styrer prosesser som samsvarsbøyning. I omakoy er ordstillingen argumentene imellom fri, og i en intransitiv setning kan NP-en komme både foran og bak verbet. Ingen argument har morfologisk markering med mindre de er en av to 3. Da kan både agens og patiens markeres med *ha-*, mens et intransitivt verbs argument aldri kan det. Her er det altså ingen korrelasjon. Samsvarsbøyning finnes heller ikke i omakoy. Derfor bruker jeg heller semantiske roller enn syntaktiske funksjoner i min omtale av omakoy.

Ofte vil språk som har strenge restriksjoner når det gjelder hvilken posisjon som kan relativiseres, ha et større spekter av diatese, slik at man kan relativisere så å si alle ledd likevel. Til tross for sine restriksjoner, er det vanskelig å snakke om diatese i omakoy uten subjekt. Det kan tenkes at de overkommer problemet ved å ha mer enn én relativsetningstype (Comrie, 1989, s.160-163), som også er en løsning for mange språk, men det gjenstår å se.

4.3.2 Casus constructus (CC): referansespråk og possessivuniversale

Både tamazight, en berbersk dialekt, og hebraisk har CC, som substantivet forekommer i blant annet i possessivkonstruksjoner. Dixon (2010b, s. 268) kaller morfologisk markering av possessor genitiv, mens possessum-markering kalles pertensiv. CC i tamazight uttrykker genitiv, fordi possessor markeres (iš: *ntfunast* (< *tafunast*) ‘kuhorn’). CC i hebraisk, som i omakoy, uttrykker pertensiv ettersom possessum forekommer i denne formen (*bet haish* (< *bajit*) ‘mannens hus’) (Abdel-Massih, 1971, s.119-125; Glinert, 2005, s.129-130). Substantivets fonologiske form endres i CC, og både i berbersk og i omakoy skjer den fonologiske endringen i første stavelse. Men mens første konsonant rammes i omakoy, faller først og fremst vokaler bort i berbersk og hebraisk. Likevel er systemet i omakoy en parallell til disse språkernes CC-system.

I følge Greenbergs universale 2 vil genitiven (eieren) nesten alltid komme etter ‘*the governing noun*’ i språk med preposisjoner, mens genitiven nesten alltid vil komme før i språk med postposisjoner (Comrie, 1989, s.93). En diakron forklaring på dette universalet kan være at genitivkonstruksjonen ofte er opphavet til adposisjoner (Buch, 2012). Selv om dette bare er en tendens, følges den av omakoy.

4.4 Personlige pronomen: universaler, topikalitet og ulike systemer

Det er universelt å ha et deiktisk system for taler og tilhører, men ikke for 3 (Comrie, 1989, s.28). Mange språk mangler pronomen for 3, og isteden brukes fulle nomenfraser eller demonstrativer. Ofte har 3-pronomen utviklet seg fra demonstrativer (Mithun, 1999, s. 69).

For omakoy skriver jeg 2+1 for pronomen som refererer til *du og jeg* (og flere), og ikke 1+2. Alle former som inkluderer 2 begynner med *n*, mens pronomen som refererer til 1 har *k*- bare dersom de ikke inkluderer 2. Dette tyder på at 2 er viktigere enn 1 grammatisk sett. *Dere og meg* er derfor en riktigere oversettelse for 2+1 enn *vi og du*. Dette er en idé jeg har etter Rolf Theils analyse av cree, som har følgende pronomen for *jeg, du, vi* og *dere*:

<i>Niya</i>	Jeg	<i>Niyanān</i>	Vi (ekskl.)
<i>Kiya</i>	Du	<i>Kiyānaw</i>	Vi (inkl.)
		<i>kiyawāw</i>	Dere

Der finner vi det samme systemet for verb: personen høyest i topikalitetshierarkiet har markering i form av prefiks, men den andre personen markeres bak rota.

Minimal/augmented-systemet(MIN/AUG) er i følge Dixon (sitert i Vaa , 2013, s.194) ikke veldig vanlig blant verdens språk, men det forekommer over hele verden. Men hva skiller dette systemet fra et singularis/pluralis-system(SG/PL)? Også i sistnevnte system innebærer forskjellen mellom SG og PL at en eller flere 3 legges til. Når det gjelder 2 er det mulig å si at det er flere adressater, men i norsk skiller vi ikke mellom flere adressater som er til stede, altså flere 2, eller en adressat pluss en eller flere 3. Forskjellen ligger i at det ikke går an å kalle alle personene i minimal-gruppen entall, ettersom 2+1 er to personer. Motsatt er det mulig å kalle SG/PL et MIN/AUG-system hvor det tilfeldigvis er samme antall for alle personer i MIN.

5 OPPSUMMERING

Å lage et fiktivt språk som skal være typologisk plausibelt er ikke enkelt dersom man bare tar utgangspunkt i lingvistiske universaler. Problemet ligger i at verdens språk varierer så enormt i hvilke grammatiske systemer de har at det blir vanskelig å si noe generelt om alle språk. Implikasjonelle universaler kan være til hjelp hvis man har bestemt seg for en grammatisk kategori eller et trekk som tilfeldigvis beskrives i et implikasjonelt universale. Derimot finner man all verdens inspirasjon ved å se på faktiske språk, og mitt inntrykk er at de fleste språk overgår en språkskapers vildeste fantasi. Omakoy har så langt minst ett referansespråk for hvert moment i grammatikken, og må etter mitt skjønn sies å være typologisk plausibelt. Begrepene som er valgt for å beskrive språket er også nøye gjennomtenkt.

Litteraturliste

- Abdel-Massih, E.T. 1971, *A reference grammar of Tamazight – A comparative study of the Berber dialects of Ayt Ayache and Ayt Seghrouchen*, Center for Near Eastern and North African Studies, University of Michigan, Ann Arbor
- Buch, A. W. (28.11.2012), *Linguistic universals*, [online], Seminars für Sprachwissenschaft, Universität Tübingen. Tilgjengelig fra: <http://www.sfs.uni-tuebingen.de/~abuch/12ws/lotw06.pdf> [13.05.14]
- Burling, R. 2003, *The language of the Modhupur Mandi (Garo) – Volume 1*, The Scholarly Publishing Office, The University of Michigan, Ann Arbor, Michigan
- Comrie, B. 1976 *Aspect – An introduction to the study of verbal aspect and related problems*, Cambridge University Press, Cambridge
- Comrie, B. 1989 *Language universals and linguistic typology*, 2. utg., Blackwell, Oxford
- Dixon, R.M.W. 2010a, *Basic linguistic theory Vol.1- Methodology*, Oxford University Press, Oxford
- 2010b, *Basic linguistic theory Vol.2 – Grammatical topics*, Oxford University Press, Oxford
- Dixon, R.M.W. 2012, *Basic linguistic theory Vol. 3– Further grammatical topics*, Oxford University Press, Oxford
- Glinert, L. 2005, *Modern Hebrew – An essential grammar*, 3. utg., Routledge, London
- Hardman, M. J. 2001, *Aymara*, LINCOM Europa, München
- Kittilä, S., K. Västi og J. Ylikoski 2011, *Case, animacy and semantic roles*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam
- Ladefoged, P. og I. Maddieson 1996, *The sounds of the world's languages*, Blackwell, Oxford
- Maddieson, I. (2013a), *Consonant inventories*, [online], The World Atlas of Language Structures Online, Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Tilgjengelig fra: <http://wals.info/chapter/1> [30.05.14]
- (2013b), *Vowel quality inventories*, [online], The World Atlas of Language Structures Online, Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Tilgjengelig fra: <http://wals.info/chapter/2> [30.05.14]
- (2013c), *Voicing in plosives and fricatives*, [online], The World Atlas of Language Structures Online, Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Tilgjengelig fra: <http://wals.info/chapter/4> [30.05.14]

- (2013d), Voicing and gaps in plosive systems, *The World Atlas of Language Structures Online*, Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Tilgjengelig fra: <http://wals.info/chapter/5> [30.05.14]
- Mithun, M. 1999, *The languages of native North America*, Cambridge University Press, Cambridge
- Okimāsis, J.L. 2004, *Cree: language of the Plains*, University of Regina, Regina
- Ruiz Rufino, M.J. 2010, *Spansk språkkunnskap – Sintaxis didáctica del español*, Unipub, Oslo
- Saeed, J.I. 2009, *Semantics*, 3.utg, Wiley-Blackwell, Chichester
- Shukla, S. 2001, *Hindi morphology*, LINCOM Europa, München
- Theil, R. (2008a), *Fulfulde – Grammatikk over dialekten i 'Aadamaawa*, [online], Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Universitetet i Oslo. Tilgjengelig fra: <http://www.uio.no/studier/emner/hf/iln/LING2101/v09/Fulfulde%207-16-27-29.pdf> [09.05.14]
- (2008b), *Fulfulde – Grammatikk over dialekten i 'Aadamaawa*, [online], Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Universitetet i Oslo. Tilgjengelig fra: <http://www.uio.no/studier/emner/hf/iln/LING2101/v09/Fulfulde%2014-15.pdf> [02.06.14]
- Turner, C.K og S. Urbanczyk (6. januar 2013), *Determining inflectional classes in Central Salish*, [online], SSILA, University of Surrey. Tilgjengelig fra: <http://www.surrey.ac.uk/englishandlanguages/research/smg/files/Turner&Urbanczyk2013SSILA.pdf> [08.05.14]
- Vaa, A. 2013, "A grammar of Engdewu – An Oceanic language of the Solomon Islands", PhD-avhandling, Universitetet i Oslo

Appendix 1

Forkortelser

1	første person
2	andre person
AUG	augmented
CNS	casus constructus
IND	indikativ
INV	invers
IPFV	imperfektiv
IRR	irrealis
KNJ	konjunkt orden
KNJV	konjunktiv
LOK	lokativ
MIN	minimal
NMLZ	nominalizer
OBV	obviat
PFV	perfektiv
PL	pluralis
PRS	presens
SG	singularis

Affikser

	Modifiserer verb		Modifiserer substantiv	
Prefiks	<i>she-</i>	KONJUNKT ORDEN	<i>ha-</i>	OBVIAT
Suffiks	<i>-a</i>	NOMINALIZER	<i>-(e)n</i>	PLURALIS
	<i>-sh</i>	HØFLIG IMPERATIV		
	<i>-o</i>	NOMINALIZER		
	<i>-te</i>	INVERS		

Appendix 2

Ordliste omakoy - norsk

befu	gutt
bek	glinse, skinne
beka	glans
beko	perle
daki	alt, alle
dim	bevege seg, svømme
dima	bevegelse/svømmetak
dom	snakke
doma	mun, språk
domo	taler
dali	alt
fe	se
fea	øye
fran	tilbe
frana	bønn
frati	tilhøre
fratia	eiendom
hi	for
kad	mann
keh	sveve
keha	himmel
keho	fugl
ki	over
koyd (ofte uttalt koy)	befinne seg
koyda	eksistens
koydo	havfolk
kre	rundt
krey	omgi
kreya	omgivelse
kwel	musisere

kwela	musikk
kweldim	danse
kweldima	dans
kweldimo	danser
kweldom	syng
kweldoma	sang
kweldomo	sanger
kwelo	musiker
kwiel	prise havgud
kwuela	lovsang
leyna	jente
loxl	svelle, svulme
loxlo	bølge
loy	lyse
loya	lys
loyo	morild
makad	kvinne
makadya	den som blir kvinne
mu-	INKOATIV (preverb)
ra-	ville (preverb)
rati	under
reku	ved siden av
shel	gi
shela	gave
shelo	giver
*si (opphav til sio, brukes ikke lenger)	*heve
sio	hav
ta	til
taho-	retning mot taleren (preverb)
tirut	bruse
xem	ha
xo	høre
xoa	øre

yax

kysse